

*Єлизавета Олегівна Львова,
доцент кафедри права і законотворчого процесу
Одеського регіонального інституту
державного управління
НАДУ при Президентіві України,
кандидат юридичних наук*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ ДОКТРИНИ «ГЛОБАЛЬНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ»

Сучасні перманентні процеси, що відбуваються в міжнародних відносинах, а саме глобалізація в економічній сфері, інтернаціоналізація світогосподарських зв'язків, міжнародна економічна інтеграція, експорт/імпорт капіталу, зростання ролі міжнародних міждержавних організацій і міжнародних неурядових організацій, транснаціональних корпорацій зазнали особливо гострої потреби в міжнародно-правовому регулюванні.

Варто враховувати, що всі глобальні проблеми, що виникають у міжнародних відносинах, фактично імплементовані в порядок і юридичні процедури міжнародної правотворчості, що, у свою чергу, спричиняє зміни в інституціональній системі сучасного правотворення і державотворення.

У сучасних умовах функціонування міжнародного співтовариства досить активно формується новітня модель світової правової системи, що характеризується перманентними процесами вертикального зсуву влади – від державних до недержавних факторів. Ці процеси були детерміновані не лише глобалізацією, але й появою нових, зокрема, інформаційних технологій, що зробили якісний прорив у швидкості поширення інформації.

Слід зазначити, що такий перерозподіл сили в міжнародних відносинах є досить непростим і неоднорідним явищем. По-перше, це означає, що «управляти» світом за допомогою засобів, запропонованих архітекторами світобудови після 1945 р., тепер складніше, ніж будь-коли. По-друге, існуючі міжнародні інститути, а отже, і обслуговуюча їх нормативно-правова база, більше не відображають складних реалій сучасного світу. По-третє, звідси об'єктивно випливає висновок про те, що світу потрібна нова структура глобального управління. Однак, цей процес, як вірно зазначає А. Терзівець, ускладнюється через багаторівневий, багатополярний розподіл сили (у тому числі й економічної. – Авт.) [6, с. 6].

Зазначені процеси актуалізували появу в науковій літературі нового терміну – «глобальний конституціоналізм», який досить активно використовується засобами масової інформації та вже набув системного характеру.

Метою даної статті є дослідження теоретико-методологічних аспектів формування доктрини «глобального конституціоналізму» в сучасних трансформаційних умовах.

Вітчизняними та зарубіжними науковцями у сфері конституційного права підкреслюється актуальність та необхідність правового регулювання в умовах глобалізації світу. Дослідженням впливу глобалізації на сучасний світовий конституціоналізм присвячено праці таких провідних вітчизняних вчених юристів, як В. Авер'янов, М. Баймуратов, О. Барабанов, Ю. Бисага, М. Буроменський, Ю. Волошин, Ю. Шемшученко та ін.

Великий вплив на формування доктрини «глобального конституціоналізму» здійснили й праці таких зарубіжних дослідників, як Ж.-П. Жаке, П. Грег, В. Зорькін, С. Кашкін, Р. Людвіковський, К. Ніколідіс, К. Робінсон, К. Томушат та ін.

Дискусії про глобальне управління і його роль у сучасній світовій політиці розгорнулися серед науковців – конституціоналістів ще наприкінці 1990-х р., тобто в період розквіту доктрини «інтернаціоналізму і глобалізму». У той час США намагалися просувати свою політику в світі, як спільний вираз демократичних інтересів світової спільноти. Зокрема, зазначалося, особливо після подій у Косово, про витиснення моральними та демократичними імперативами застарілих і «недостатніх» норм Статуту ООН, про право світової спільноти на втручання у справи незалежних держав [1, с. 78-95]. У ХХ ст. вченими також пропонувалася ідея формування глобального комунітарного права – так званого конституційного права народів [8].

Отже, активно стверджувалася думка про те, що Вестфальська модель світу, заснована на принципах державного суверенітету, поступово повинна поступитися системі «глобального управління без уряду», заснованій на розумінні співтовариства демократичних держав як «широкого уніполю» світової спільноти в цілому, про необхідність розширення такого співтовариства

до демократичного світу в цілому.

Б. Фассбіндер вважає, що після двох світових воєн конституціоналізування міжнародного права реально просувалося в напрямі всесвітньо-громадянського стану, який позначив І. Кант, і знайшло інституціональні форми в міжнародних конституціях, організаціях і практиках [10]. Такий новий оціночний підхід до міжнародного права, безсумнівно, є позитивним. Він знайшов відображення й у концепціях, що появились в юридичній літературі і визначеннях міжнародного правопорядку.

Початок ХХІ ст. ознаменувався впливом глобалізації на формування і розвиток міжнародного права, що у свою чергу, призводить до змін у міжнародному правопорядку та виявляє необхідність розробки нових механізмів конституційно-правового забезпечення міждержавної інтеграції та транскордонного співробітництва. Не можна не погодитись із думкою Г. Тункіна, який вважає, що «розвиток міжнародних організацій означив розвиток нових методів вирішення міжнародних проблем і підвищення питомої ваги цих нових методів у порівнянні з традиційними методами» [7].

В даному випадку йдеться про нові проблеми у сфері міжнародної безпеки, про виникнення нових форм міжнародного тероризму і необхідність протидії їм, про «розповсюдження ядерної зброї і погрозу використання зброї масового знищення. Разом з тим, глобальні тенденції сприяють прогресу, наприклад, у сфері комп'ютеризації, медицини, атомної енергії, демократизації, лібералізації міжнародної торгівлі тощо. Отже, глобальне управління цими проблемами є ще одним важливим аспектом функціонування міжнародних організацій у сучасному світі [5].

Як зазначає провідний вітчизняний науковець Ю. Волошин, сучасний конституціоналізм завдяки інтенсивній діяльності міжнародних організацій, міждержавних інтеграційних об'єднань отримує додаткового якісного імпульсу свого розвитку [2, с. 227], (що у свою чергу, за рахунок діяльності Ради Європи та Європейського Союзу (далі – ЄС) та їх органів, проявляється у європейському регіоналізмі – авт.) .

На думку російського дослідника С. Кашкіна, сучасні переміщення в ЄС дають змогу хоча б у найзагальніших рисах розглянути питання про формування європейського конституціоналізму [3].

Так, «конституційну» основу ЄС якісно нового типу склали Договір про Європейський Союз та Договір про функціонування Європейського Союзу в редакції Лісабонського договору 2007 р., що прийшов на зміну Договору про заснування Європейського співтовариства. У цьому проявилась природна та закономірна на даному етапі розвитку європейського права тенденція до консолідації та кодифікації первинного права ЄС, що можна розглядати як складову більш широкого процесу його конституціоналізації.

В результаті цього процесу основні цінності та поняття сучасного конституціоналізму адаптуються для використання на національному (загальноєвропейському) «конституціональному» рівні з перспективою їх подальшої трансформації на рівень «глобального конституціоналізму» [9].

До речі, варто погодитися з думкою С. Кашкіна з приводу того, що зазначена тенденція є одночасно і тенденцією до формування регіонального (європейського) конституційного права, і тенденцією до створення глобального конституційного права. При цьому, «глобальний конституціоналізм» розглядається ним не як обов'язковий, завчасно вирішений результат історичного розвитку, але як загальна тенденція, яку з більшою чи меншою інтенсивністю можна спостерігати на теперішній час [4].

Підводячи підсумки, необхідно зазначити, що глобалізація, що характеризується цивілізаційним порядком існування суспільства, заснованим на вільному глобальному (транскордонному) русі (циркуляції) головних економічних факторів: товарів, послуг, капіталів і осіб, відкрила перед державами не тільки широкі можливості співробітництва і розвитку, але й «висвітлила» раніше сховані між ними глибинні суперечності й протистояння, що потребують вирішення і нового правового врегулювання.

Проте, оскільки глобалізація ще остаточно не знайшла свого власного конституційного порядку, поява феномену глобального конституціоналізму свідчить про якісно нові трансформаційні процеси в міжнародному та національному правопорядках.

Поява нової парадигми глобального конституціоналізму є особливо актуальною і для України, що окреслила для себе інтеграційний курс і активно формує міжнародний правопорядок шляхом участі у широкому і різноманітному міждержавному співробітництві, заснованому на розпорядженнях міжнародно-правових норм, що регламентують різні інституціональні галузі міжнародного публічного права (право міжнародних договорів, право міжнародних організацій, міжнародне морське право, міжнародне повітряне право тощо).

Список літератури:

1. Барабанов О. Н. Право и сила в разрешении конфликтов: новые подходы к проблеме гуманитарной интервенции / О. Н. Барабанов // Конфликты в современном мире. – М.: Моск. обществ. науч. фонд, 2001. – С. 78-95.
2. Волошин Ю. О. Конституційно-правове забезпечення європейської міждержавної інтеграції: теоретико-методологічні аспекти: [монографія] / Ю. О. Волошин / [за ред. М. О. Баймуратова]. – К.: Логос, 2010. – 428 с.
3. Кашкин С. Ю. Конституция для Европы: принципиально новый этап развития / С. Ю. Кашкин // Вестник Европы. – 2004. – №12. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://eulaw.edu.ru/documents/articles/kashkin_konstitution.htm
4. Кашкин С. Ю. Идеология и ценности права Европейского союза в свете Лиссабонского договора / С. Ю. Кашкин // журнал «Российское право в интернете». [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rpi.msal.ru/prints/200902kashkin.html>
5. Ришар Ж.-Ф. На переломе. Двадцать глобальных проблем – двадцать лет на их решение / Ж.-Ф. Ришар. – М.: Ладомир, 2006. – 239 с.
6. Терзивец А. Davos: неформальный саммит хозяев мира / А. Терзивец // 100 %. – 2007. – № 11. – С. 6.
7. Тункин Г. И. Теория международного права / Г. И. Тункин. – М.: Зерцало, 2000. – 416 с.
8. Ciampi C. A. Intervento del Presidente della Repubblica Italiana, Carlo Azeglio Ciampi in occasione dell'incontro con gli ambasciatori italiani nel mondo. September 1999. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://esteri.it>
9. Ludwikowsky R. Supreme Law or Basic Law? The Decline of the Concept of Constitutional Supremacy // Cardozo Journal of International and Comparative Law. – 2001. – № 2. – P. 254-256.
10. Fassbender B. The United Nations Charter as Constitution of the International Community // B. Fassbender // Columbia Journal of Transnational Law. – 1998. – Vol. 36. – P. 529-619.

Львова Є. О. Теоретико-методологічні засади формування сучасної доктрини «глобального конституціоналізму»

В статті розкриваються питання розвитку сучасного конституціоналізму в умовах глобалізації та визначаються теоретико-методологічні засади формування доктрини «глобального конституціоналізму».

Ключові слова: глобальний конституціоналізм, інтеграція, міжнародний правопорядок.

Львова Е. О. Теоретико-методологические основы формирования современной доктрины «глобального конституционализма»

В статье раскрываются вопросы современного конституционализма в условиях глобализации и определяются теоретико-методологические основы формирования доктрины «глобального конституционализма».

Ключевые слова: глобальный конституционализм, интеграция, международный правопорядок.

Lyova Y. Theoretical and methodological basis molding of contemporary doctrine of «global constitutionalism»

The article states the questions of modern constitutionalism in the conditions of globalization, determines the theoretical-methodological fundamentals of forming of the doctrine of «global constitutionalism».

Key words: global constitutionalism, integration, international laworder.